

«Stalni upravičeni razlogi» preizkušnja socialistične enotnosti

Ena izmed temeljnih zahtev kmečkega demokratičnega gibanja je bila že od vsega početka stabilnost kmečkega posesti. Noben stalni polovinar, kolon, najemnik ali mezdni poljski delavec ne sme biti odpuščen, če ni za to po zakon predvidene veljavne razloga, razloga, ki je najtesneje povezan s potrebami proizvodnje. Iz dolgoletne izkušnje vemo, da čim večji so veleposesniki, tem raje se, z izsiljevanjem in diskriminacijo, poslužujejo grožnje, da bodo vrli na cesto družino poljskega delavca, da bi pri kmetih tržili vsak poskus pogodbenega uveljavljanja njihovih pravic, tudi takrat ko se te pravice skladajo s potrebami proizvodnje in s pravičnostjo, in so v nasprotju samo s koristmi lastnika, ki uži zemljiško rento.

Stalni upravičeni razlog za odpoved (glušača razloga permanentes) ne odpravlja kapitalističnega sistema na podeželju, ne odpravlja pridobivanja zemljiške rente od strani lastnika zemlje, ki ne dela. Ko so prenehali (tudi ni moglo biti drugače) fevdalni odnosi na podeželju, stalni upravičeni razlog za odpoved — v deželi kmetov — imamo preveč kmečkega prebivalstva — odzema usodo kmetov in kmečke proizvodnje zasebni in egoistični samovolji agrarcev in jo poveri nekemu določenemu zakonu, ki ima za cilj družbeno gibanje, ki je bilo zlasti na svojem početku predvsem gibanje s kmečko osnovo, ni imelo pismenosti glede te točke. Programi italijanske ljudske stranke in zakonski predlogi njenih predstavnikov po prvi svetovni vojni pričajo o odlični volji, da se odnosi med delodajalci in delojemalci na podeželju uredijo po načelu stalnega upravičenega razloga za odpoved delovnega razmerja.

Naravno je, da se je v tej povojni dobi — ko se je, s povratkom k demokratičnemu življenju, zagotovila možnost, da ljudske stranke in sindikalna gibanja izrazijo zahteve kmetov — se je z režimom, podaljšanja obstojnosti pogodb takoj uveljavila praktična učinkovitost načela, ki odpuščanje z dela ne sme biti prepričana samovolji zemljiških veleposesnikov. Po pretekletem letu in po ponovnem podaljševanju, je sedaj nastopil trenutek, da se zakonsko do-

PRED SKORAJŠNJIM KONCERTOM PEVSKEGA ZBORA «EMIL ADAMIČ»

Prof. E. Mueller je o zboru rekel: «Besede ne morejo izraziti tega, kar ste nam dali...»

Prihodno nedeljo bomo imeli v Trstu prijeten kulturni dogodek: obiskal nas bo znan ljubljanski učiteljski pevski zbor, ki bo priredil svoj koncert v dvorani na stadionu «Prvi maj». Če bi hoteli le kolikor toliko predstavi ta zbor obstojnosti, bi bila to dolga zgodba velikih uspehov, ker nam je to zaradi pomanjkanja prostora nemogoče, bomo vendarle skušali v kratkem prikazati lepo zgodovino zboru.

Učiteljski pevski zbor je bil praznoval 30. obletnico svojega plodnega dela. Vendar bi lahko rekli, da je njegova življenjska daljša, kajti prvi zbor zbor sega takoj v prvo stoletje, ko je bil v Trstu ustanovljen znan pevski zbor učiteljev Julijske krajine, ki se ni uveljavil le na Tržaškem, ampak je pod vodstvom našega znanega glasbenika Stjepana Kumarija in s sodelovanjem profesorja Emila Adamiča postal naša pesem tudi v italijanski mestu, v Bologni, Padovi in Benetkah.

Z nastopom fašizma je ta pevski zbor utihnil. Mnogi naši učitelji so se zatekli v Jugoslavijo in leta 1925 so se v Ljubljani ustanovili novi pevski zbor, ki so ga sestavljali izključno učitelji in ki bi ga zato povsem upravičeno lahko imenovali za naslednika našega tržaškega «Pevskega zbora učiteljev JK».

Življenje tega zboru do njegovega ponovnega nastopa po drugi svetovni vojni, leta 1941, ko se je v času okupacije razpustil zaradi kulturnega molka, je bilo izredno bogato. Poleg številnih koncertov širom po Sloveniji in Jugoslaviji, je imel tudi dve veliki turneji po Češkoslovaški in Bolgariji, kjer je bil izredno priznan. Tako pa bi tudi ne, saj so pri njem sodelovali številni najbolj znani slovenski skladatelji in glasbeniki, ki so ga vodili ali pa zanj skladali.

Ker je zbor sestavljen iz samih učiteljev, ki so zaradi službe razpršeni po vsej Sloveniji, je pevška dejavnost precej težavna in sam zbor predstavlja nekako posebnost v svetu, saj se učiteljski pevci zbirajo na vaje iz vseh kon-

cev in krajev Slovenije, od Gorice na zapadu, do Murške Sobote ali Lendave na severozahodu, od Dolenjske do zadnjih kotov Gorenjske. To da vprav ta vna, ta ljubljanski učiteljski pevski zbor, ki je dovolil močno jamstvo, da je pesem, ki nam jo zaredi kvalitetni pevski zbor, nudi kvalitetna. Kot smo že rekli, se je učiteljski pevski zbor ob vstopu tujih vojsk v Slovenijo razdelil. Ki se storil na pr. Akademski pevski zbor in vse druge podobne organizacije in ustanove, se je tudi Učiteljski pevski zbor držal kulturnega molka. Po vojni pa se je Učiteljski pevski zbor ponovno spravil na noge. Bil je to leta 1952. In tedaj se je začel ponovno uveljavljati in se do danes razvil do take višine, da se lahko meri z vsemi pevskimi zbori v Sloveniji. Njegova dejavnost v Sloveniji je znana in cenjena. Pred časom pa je šel tudi čez meje. Po Parizu, Direktor Zuerike rečijo, se postaja pa je na vprašanje ali so dobro zapeli, odgovorili: ali se kako, več kot odlično!

Profesor na akademiji za glasbo v Strassbourgu E. Mueller je pisal sedanjemu pevovodji Učiteljskega pevskega zbora prof. Jožetu Gregorcu med drugim sledeče: «Besede ne morejo izraziti tega, kar ste nam dali v notranjem bogastvu in čustvovanju. Vse, kar spada k veliki, resnični umetnosti, mojstrsko prinašate svojim poslušalcem, vse, kar ima umetnost najvišjega in najčistejšega, ste nam posredovali s svojimi pesmimi... Dve uri v Slavonistični palači v Strassbourgu smo preživeli v snu resnične in zato tako preproste a hkrati tako veličastne lepote... Na svoji turneji po zapadni Evropi je Učiteljski pevski zbor nastopil tudi na festivalu v Strassbourgu. Temu koncertu je prisostvovalo nad pet tisoč in pol ljudi. O koncertu pa je tamkajšnji kritik med drugim zapisal: «Tisti, ki niso bili tam, ne vedo da so izgubili priložnost slišati odlič-

Prizor iz prvega dejanja drame «Vroča kri», ki jo bo nočjo uprizorilo Slovensko narodno gledališče v Avditoriju

K NOCOJŠNJI PREMIERI SNG V AVDITORIJU

John Patrick:

VROČA KRI

Danes 23. januarja bo Slovensko narodno gledališče v Trstu predstavilo slovenskemu tržakemu občinstvu ameriškega komediografa Johna Patricka s komedijo «Vroča kri».

Začetni, tako rekoč uvodni prizor komedije zaznamuje se s sebi tako rekoč njeno jedro. Postavi nas pred žalostno dejstvo smrti zapisanega človeka in prikaže nam tudi njegovo iskreno željo njegovega prijatelja, da bi mu pomagali poslednje dni njegovega življenja čim bolj preživeti. Ta prizor nam daje slutiti tudi neizbežen konflikt; ker neodoljivo pacient ne ve za svojo usodo, medtem ko jo vsi njegovi prijatelji poznajo. V trenutku, ko se mu odkrije skrivna resnica, ne more dobiti pravičnega odnosa do svojih prijateljev. Poleg vsega tega je narednik Mac Lachen, ki je škotski ranjenec, ponosni smatra oboje za izraz usmiljenja in zato prijatelje in ljubljeno ženo nedostojno razžali.

Ljubni napori njegovih sobnih tovarišev in bolničarke Margaret so kakor bob ob steno. Lachen vse poizkusi z bližnjimi trmasto in celo žaljivo odklanja. Ob priložnosti njegovega rojstnega dne, ko ga tovariši obdarijo, se pa njegovo zakrknjenost, a v bistvu dobro srce razstaja in se brez kakršnekoli omejitve preda čustvu prijateljstva in ljubezni. Zasnubi sestro Margaret in doživi vrhunec svoje sreče ob njenem ljubavnem priznanju. A ta sreča je kratkotrajna. Ko mu zdravnik po nalogu razkrije kruto realnost smrtni bolezni, Lachen podvomi v prijateljstvo in ljubezen. V svojem ranjenem ponosu smatra oboje za izraz usmiljenja in zato prijatelje in ljubljeno ženo nedostojno razžali.

Ta konflikt avtor komedije je razvil v lep, čeprav tu-roben happy-end. In v tem je, po mojem mnenju, originalnost te komedije. Mac Lachen bo najkasneje čez dva tedna umrl, a umrl bo s srečo, njegovi prijatelji bodo ob njem in žena, ki jo ljubi, ga bo držala za roke in mu pomagala čez most, ki veže življenje in smrt. In vsi bodo srečni ob misli, da je naš ubogi trmasti Lachen spet zadobil ravnostne in se pomiril in spoznaval z življenjem in smrtjo. In to je pravzaprav zelo, zelo mnogo.

Poleg zaključka, ki sem ga pravkar omenil, smatram, da nam je hotel avtor nekaj zelo lepega povedati. In to, da ne smemo izgubiti zaupanja v sočloveka. Ne smemo biti kot ubogi Lachie, ki spočetka odklanja sleherni ljubeznost iz strahu, da jo bo moral drago plačati, od kora igre pa dokončno spozna, da je iskren odnos med ljudmi glavni pogoj za srečo posameznika v slehernem primeru.

To delo je pravzaprav slavo-prijeteljsko in tovarišijsko. Avtor nas je hotel postaviti med ljudi različne rase in nacionalne pripadnosti, a je vsem tem ljudem vdahnil enako toplo čutečo slovesno srce. Hotel nam je povedati, da so ponosdoli po svetu dobri ljudje, našli jih bomo, če bomo verjeli vanje. To je lep, v današnji dobi odrešujoč nauk, ki predstavlja najbolj pozitivno vrednost komedije. Tudi v tehničnem pogledu je delo gledališko zelo spretno grajeno in ohra-nja napetost dejanja do konca čeprav nas pravzaprav že takoj v početku postavi pred neizbežno dejstvo.

Podobne posameznike oseb so tipi, ne karakterji, celo lik Lachieja, ki ga je avtor se naj-podrobneje izdelal. Sicer pa avtor sam takoj iz početka to iskreno izpove s tem, da je vsem osebam nadel ese-slojna imena. Amerikamec je Yank, Anglež Tommy, Novozelandski Kiwi, Avstralec Digger, zamorelec Blossom, beseda, ki pomeni cvet. Mac

Lachen je prav tako splošno škotsko ime. Z Margaret je isto, ostali dve nastopajoči osebi pa sploh nimata imena.

Vse te like je avtor opremil s karakteristikami, ki je lastna njihovim narodom. Tu pa tam z dobrohotno, a kar dovolj ostro kritiko, posebno na račun Angležev. Karakter škotskega Lachieja sem že nekoliko prikazala. Interpretiral ga bo Stane Starešinič. Komično plat komedije vodi v glavnem dve osebi: Američan Yank in Anglež Tommy. Yank je poklicni šaljevec, velik nasprotnik Skotov, ker je sam škotskega porekla. Med njim in Lachiejem se spočetka sproži konflikt, ki se kasneje razvije v odkritostno prijateljstvo. In Yank je tisti, ki ob zaključku komedije pomaga razvozlati Lachiejev kompleks. Yanka bo pri naši predstavi igral Silvi-j Kopal. Vloga Tommyja, lenega, požrešnega a neznatno dobrodušnega Angleža, je poverjena Danilu Turkcu.

Avstralec boksar in padelec Digger in Novozelandski Kiwi sta nekoliko površno izdelani podobi. Predstavljata ju bosta Joško Lukeš in Miha Baloh. Miniatura podoba zamorca Blossoma je z ljubezno in delikatnostjo prikazana. Čistega, nepotvornega otroka prirode bo interpretiral Julij Guštin.

Polkovnik, vojaški zdravnik, nerazumen, nasivedu-radniško suhoparen a človeški bo zašel v osebi Stane Rastresena. Strežnika nam bo zaigral Josip Fišer.

Edipa ženska vloga je poverjena Zlati Rodoški.

Sestra Margaret je ljubizniti, vder zenski lik. Toarisica in prijateljica svojih pacientov. Lachieja vzbuja z globoko, tako rekoč materinjsko ljubiznijo, pripravljena je na sleherni žrtvi in samozatjevanje. Vsekarer svetel lik komedije.

Povedala sem kratko vsebino dela, ki ga bomo uprizorili in približno karakterizirali posameznih tipov. Zelim in upam, da bo naše občinstvo komedijo ljubiznito sprejelo.

NADA GABRIELJEC

Redek primer v založništvu

Nemška založba Campe, ki je še za življenja Henricha Heineja izdajala njegove spise, je izdala lansko leto v zvezi s stoletnico Heinejeve smrti jubilejni izbor njegovega dela v knjigi, ki šteje 800 strani. Ta izbor je bil kmalu razprodan in je pravkar izšla nova izdaja. Vsekarer je redek primer, da kaka založba izdala sto let po avtorjevi smrti spise, ki jih je izdala še za avtorjevega življenja. Založba Campe je nedavno proslavila 175-letnico svojega obstoja.

KAJ PRAVI SOVJETSKI ZNANSTVENIK O CILJIH GEOFIZIČNEGA LETA

Zaradi «dihanja» zemeljske skorje se Moskva dviga in upada za 50 cm

Sinkronizirano in povezano delo bo v osemnajstih mesecih geofizičnega leta zaleglo več kot deset let ločenega dela posameznih znanstvenikov in znanstvenih ustanov

Kakor smo že večkrat pisali se bo letos s 1. julijem začelo mednarodno geofizično leto, v katerem bodo sodelovali najrazličnejši strokovnjaki večine držav na svetu. Noveletna številka sovjetske ilustrirane revije «Agranok» (Plamenček) pa prinaša obsežen članek, ki ga je napisal sovjetski akademik I. Bardin in ki opisuje namen tega velikega mednarodnega znanstvenega načrta. Ker je članek zelo dolg, bomo tu povzeli le njegove glavne točke.

Točno 1. julija tega leta bo na vseh celinah zemeljske obale začelo delovati nekaj tisoč postaj in opazovalnic, v zrak bo poletelo šeststo raket, le-

plotnega stroja, ki ga poganja Sonce. Veliki in mali sistemi cirkulacije atmosfere pa prenašajo toplotno energijo v polarni področji. Zaradi tega je velikansko število meteoroloških postaj, ki bodo sodelovale v raziskovalnih delih geofizičnega leta razvrščenih po vsej zemeljski obli, razmeroma zelo mnogo pa jih bo v južni polobli Zemlje.

Da bi se ugotovili zakoni vremenskih sprememb in da bi bile prognoze vremena čim bolj točne in gotove, je treba zbrati nujne podatke predvsem z južne poloble, ki je bila doslej močno zanemarjena in nezadostno preiskana. Prvič v zgodovini so bile tako osnovane meteorološke postaje na Antarktiki in na bližnjih področjih. Do začetka geofizičnega leta bo teh postaj okoli 60.

Od Kurilskih otokov do Nove Gvineje, od Grenlandije do Azorskih otokov, od najjužnejše točke Afrike do Antarktike, vsa ta velikanska področja oceanov bodo torišče raziskovalnih del številnih opremljenih ladij. Nad 140 posebno opremljenih ladij bo opravilo velikansko delo. Znano je, da je v globini oceanov cela vrsta tokov, ki pa so še neraziskani. Ne ve se namreč, ali ti globinski tokovi opravljajo neka krožna potovanja od Antarktike do ravnika in ali se ti tokovi vrstijo v obdobju sto ali tisoč let. Čemu pa je to sploh potrebno? Raziskovanja bodo dokazala, ali ti tokovi vplivajo na dolgoročne prognoze vremena. Računa se namreč, da v premenjanih velikanskih količinah voda med Antarktiko in ostalinimi deli zemeljske obale mora obstajati tudi neka smiselna zakonitost. Z druge strani pa je od močnega povzročitelja v globinskih slojev morja odvisna tudi produktivnost morja. Količina rib, morskega rastlinstva in ostalih prebivalcev oceanov so v neposrednem sorazmerju z brzino, s katero se ta izmenjava globinskih in površinskih voda vrši. Končno ta proučevanja bodo omogočila tudi sledeče: razvoj mirnodobske uporabe atomske energije bo prejel sled privedel do ogromnih količin radioaktivnih snovi in predvsem radioaktivnih odpadkov, ki jih bo treba nekam odložiti. Eden izmed možnih rezervorjev za odlaganje radioaktivnih odpadkov je verjetno morje. Toda zato je treba proučiti tokove in številne druge pojave, kajti preden se s tem začne, je potrebno dobro proučiti vse elemente morja, ker bi sicer odmetavanje radioaktivnih odpadkov lahko postalo nevarno tako za ljudi, kot za morsko floro in favno.

Ze prejši smo rekli, da Sonce močno vpliva na razne pojave na Zemlji in da je nekak »kontrolor« ali celo »regulator« našega planeta. Sonce močneje vpliva na gornje sloje zemeljskega ozračja. Ultravijolentni žarki, ki prihajajo s Sonca, pa ustvarjajo tako imenovano jonosfero, to se pravi: plinast natekčen svoj v najvišjem sloju Zemljine atmosfere. Ta sloj, jonosfera, pa omogoča kratkovalovne radijske zveze na velike razdalje. Toda Sonce od časa do časa razvnetje jonosfere ruši. Zaradi tega prihaja včasih do težkih v radijskih zvezah. Zadnji tak pojav smo imeli lansko leto, ko je o tej zadevi pisal ves svetovni tisk in se

jav, ki ga pozna izredno malo ljudi. Gre za tako imenovano »dihanje« Zemlje. Tako na primer sami Moskvičani ne vedo, da se vsak dan raven Zemlje v Moskvi dviga in spušča za približno 50 centimetrov. To dviganje in spuščanje terena je posledica plime in oseke v zemeljski skorji. Pač nekaj podobnega, kar imamo na morju. Te plime in oseke povzročata Luna in Sonce. Od elastičnosti zemeljske skorje pa je odvisen obseg plime. Da bi se elastičnost zemeljske skorje čimbolje izračunala, bodo napravili velike poizkuse v ZDA, Franciji, Veliki Britaniji, Češki, Sovjetski zvezi in drugod.

V času mednarodnega geofizičnega leta bodo vse postaje imele tudi določen čas, ki ga bodo izkoristile izključno za samostojna proučevanja. Da pa bi bilo delo sinkronizirano in povezano, bo med posameznimi postajami stalna povezava, ki bo osredotočena na več središčih. Eno izmed teh središč bo pri Washingtonu, drugo pri Moskvi, tretje v Parizu, četrto v Tokiu. Vse to delo pa bo dejansko skupno delo vse znanosti in pričakovati je, da bo rodilo uspeh, posebno, ker sodobna sredstva omogočajo tudi izredno sinkronizacijo vse te dejavnosti.

Imamo pa še poseben po-

Kulturni dogodki v slikah

Kakor smo že včeraj poročali je Glasbena Matica iz Trsta razširila svojo dejavnost, poleg v že doslej obstoječih podružnicah, tudi v Trebčah, kjer je bila preteklo nedeljo popolnoma slavnostno ustanovljena podružnica Glasbene zole. Tu dogodek je prav gotovo razveselilo. Prijetno presenečenje pa nam je nudilo tudi vodstvo našega SNG, ki je preteklo soboto zvečer priredilo v dvorani na stadionu «Prvi maj» tako imenovani «Gledališki ponedeljek» s pestrim programom, o katerem smo že poročali. Tu prinašamo na gornji sliki pogled na do zadnjega kotičku napolnjeno dvorano v Trebčah med izvajanjem programa, na spodnjih slikah pa pianistko Damijano Bratuženo in tržaškega slovenskega pisatelja Borisa Pahorja, ki sta na «Gledališkem ponedeljku» prav tako sodelovala v programu.

Na gornji sliki helikopter, ki hiti na pomoč dvema kanadskima pilotoma, katerih letalo je nad kanadskimi gorami tresčilo ob neko drugo reakcijsko letalo

